

## **Skrivtolkning i Svenskfinland och Sverige: En intervjustudie med aktörer inom vuxendövtolkningsområdet**

Ulf Norberg  
Stockholms universitet

### **Abstract**

Speech-to-text interpreting (STTI) is an intralingual form of interpreting, mainly used by late deafened and hearing impaired persons, in which speech is transferred to text in real-time. The text is produced on a computer keyboard and displayed on a screen for the user(s) who normally use spoken language for their contributions. Finnish and Swedish law recognize STTI as a type of interpreting, on a par with spoken and sign language interpreting.

For this study, which builds on ethnographical principles, nine persons working in the area of STTI from Finland and Sweden were interviewed with the aim of obtaining insights into their attitudes concerning STTI as a professional activity. The results suggest that the public image of STTI as for example depicted on official web sites, differs considerably from practitioners' personal views, in particular concerning issues such as completeness of renditions and condensation.

**Keywords:** speech-to-text interpreting, attitude, ethnographical principles

**Nyckelord:** skrivtolkning, attityd, etnografiska principer

### **1 Inledning**

Skrivtolkning innebär att muntliga yttranden överförs till skriven text simultant, och tjänar till att möjliggöra kommunikation mellan hörselskadade och hörande. Vanligtvis producerar skrivtolken sin text med hjälp av skrivning på tangentbord, och den hörselskadade personen, i Sverige ofta kallad ”brukaren” eller ”tolkanvändaren”, i Svenskfinland ”kunden”, läser texten från en datorskärm, eller, om fler brukare också närvarar vid t.ex. ett möte, ibland från en större skärm.<sup>1</sup> Skrivtolkning utnyttjas i första hand av vuxendöva och andra hörselhandikappade (t.ex. personer med cochleaimplantat), som har ett talat språk som sitt modersmål och inte ett teckenspråk.<sup>2</sup> Med vuxendöv avses person som blivit döv (eller svårt hörselskadad) i vuxen ålder, dvs. efter språkinläringen.

Skrivtolkning används främst vid myndighetskontakter, i sjukvården och i olika kultur- och utbildningssammanhang. Det handlar inte om någon obetydlig verksamhet trots att

---

<sup>1</sup> Undantagsvis sker skrivtolkning fortfarande med penna och papper; om t.ex. mycket korta meddelanden ska tolkas, eller om de yttre betingelserna är sådana att detta är att föredra, t.ex. utomhus vid starkt solsken under en begravning.

<sup>2</sup> Skrivtolkning har på senare tid också börjat utnyttjas alltmer av barndomsdöva som har teckenspråk som förstaspråk, framför allt inom utbildningsområdet.

den är mycket okänd bland gemene man – varje år skrivtolkas ca 25 000 timmar i Sverige, vilket gör att denna tolkningsform utgör ca 12 % av alla timmar som tolkas för hörselhandikappade (Nysam 2014). I Sverige och Finland är rätten till skrivtolkning – på samma sätt som rätten till teckenspråkstolkning – för hörselhandikappade lagfäst. Genom att brukaren vid skrivtolkning oftast talar själv har vi här att göra med tolkning i endast en riktning, från tal till skrift, och vanligtvis intralingval sådan, dvs. inom ett och samma språk, i Sverige oftast på svenska, i Finland på finska eller svenska, samt i båda länderna i allt högre grad också på engelska, inte minst vid utbildningstolkning.

Hittills har mycket litet forskning bedrivits kring skrivtolkning; publicerade finns några studier kring kännetecken för den skrivtolkade texten, se t.ex. Tiittula (2006). Dock saknas helt empiriska studier där skrivtolkarna själva fokuseras, deras yrkesetiska förhållningssätt, normer och självbilder. Här görs ett första försök att täppa till denna lucka genom att med hjälp av en etnografiskt inspirerad ansats beskriva nio informanternas attityder till olika aspekter av den professionella verksamheten skrivtolkning. Syftet är att genom intervjuer med personer som är etablerade på fältet i Svenskfinland och Sverige kartlägga vilka normsystem som påverkar uppfattningen om vad som t.ex. kännetecknar en bra skrivtolk, vilka de mest påfrestande tolknings-situationerna är, samt vilka strategier som kan användas vid svåra tolkningar. Intervjuer har självfallet den fördelen att de kan ge tillgång till inofficiella uppfattningar, som annars inte framgår ur offentliga material, t.ex. hemsidor och tryckta informationsbroschyrer.

I det följande kommer jag först att ge en kort forskningsbakgrund (kapitel 2), och därefter beskriva (intervju-)material och metod (kapitel 3). I kapitel 4 analyseras materialet, och i kapitel 5 diskuteras resultaten; de sätts också in i ett större (tolknings-)sammenhang.

## 2 Forskningsbakgrund

Att skrivtolkning sker intralingvalt är säkert en av anledningarna till att denna tolkningsform hittills behandlats mycket styvmoderligt inom tolkningsforskningen, som ju istället först hade fokus på konferenstolkning<sup>3</sup>, och därefter i högre grad börjat behandla kontakttolkning mellan talade språk och teckenspråkstolkning. Tiittula (2006) är som nämnts en av de första artiklarna om skrivtolkning, och innehåller en beskrivning av de många förändringar som muntliga yttranden genomgår när de av skrivtolkar överförs till skriven text. T.ex. inför tolken interpunktion, förkortar längre nominalfraser och andra sammansättningar, utelämnar mindre viktiga ord och uttryck, ersätter substantiv med kortare pronomina, använder kortare synonymer, standardiserar vardagsspråkliga assimilerade morfologiska former, mm. Dessa åtgärder sker dels därför att det ofta inte finns tid att skriva ”allt” vid snabba talare (se avsnitt 4.5), dels därför att det ofta ses som ingående i tolkens servicefunktion att reducera upprepningar, felstarter, grammatiska ”fel” (sett ur skriftspråkets perspektiv) och andra kännetecken för muntligt språk, vilka normalt inte uppskattas i skrift (jfr Pym 2009: 88 om liknande syn inom konferenstolkning). Skrivtolkar har därför i många fall utvecklat avancerade

---

<sup>3</sup> Med *konferenstolkning* avses här och i det följande tolkning på större internationella konferenser mellan olika talade språk, t.ex. inom EU. Skrivtolkning och teckenspråkstolkning sker också ibland vid konferenser, men ingår inte i den operationella definitionen av konferenstolkning här.

komprimeringsstrategier (se Norberg och Stachl-Peier u.u.), med hjälp av utbildning och erfarenhet. För snabbskrivning är också skrivprogrammets möjligheter till användning av kortkommandon och förkortningar för autokomplettering och utskrivning av t.ex. talares namn av största vikt.<sup>4</sup>

Skrivtolkningens utveckling har i många länder varit relativt starkt nationellt präglad, vilket bl.a. har att göra med att nationella intresseorganisationer varit drivande i utvecklingen. Att uppbyggnaden av skrivtolkningsverksamheten skett nästan helt utan forskning på de flesta håll kan också ha inverkat. Resultatet är att det idag antagligen finns fler skillnader mellan olika länder inom denna tolkningsform än inom andra, t.ex. kontakttolkning och konferenstolkning. I Norberg, Stachl-Peier och Tiittula (u.u.) jämförs skrivtolkningskulturen (utgående från Prunčs begrepp ”översättningskultur” [ty. *Translationskultur*], 1997) i tre länder, nämligen Finland, Sverige och Österrike. I Finland och Sverige har skrivtolkning en relativt lång historia (existerat sedan sent 70-tal), i Finland har dessutom viss forskning bedrivits (se t.ex. Tiittula 2006 ovan). Däremot är skrivtolkning en i det närmaste helt ny företeelse i Österrike. I Sverige skriver cirka hälften av tolkarna på det ”vanliga” tangentbordet, också kallat *qwerty* efter bokstäverna i den översta raden från vänster på tangentbordet, och hälften på en s.k. *velotype*, ett tangentbord utvecklat speciellt för snabb skrivning; i Finland och Österrike används vanligtvis *qwerty* (Norberg, Stachl-Peier och Tiittula u.u.). Regelverket skiljer sig likaså mellan länderna, t.ex. hur mycket skrivtolkning hörselhandikappade har rätt till varje år. I den övergripande rundmålningen i Norberg, Stachl-Peier och Tiittula (u.u.) tas utbildning, lagstiftning, arbetsförhållanden, certifiering och andra kännetecken för skrivtolkningskulturen i de tre länderna upp och den kompletteras avslutningsvis av en diskussion om hur den officiella självbilden på tolkars och tolkföretags hemsidor framträder när det gäller synen på kvalitet i skrivtolkning.

Det finns dock mig veterligen ännu ingen studie som utforskat enskilda skrivtolkars mer inofficiella självbilder, attityder och normsystem rörande den egna yrkesverksamheten – vilket är målet att belysa i föreliggande artikel. Etnografiska ansatser har emellertid tagits inom olika delar av översättnings- och tolkningsforskningen på senare tid, framför allt med hjälp av intervjustudier, t.ex. Koskinen (2008) om EU-översättning, Flynn (2007) om litterär översättning, och Stachl-Peier (2011) om översättarutbildning, samt på tolkningsområdet Angelelli (2000) om medicinsk tolkning och Inghilleri (2003) om asyltolkning.<sup>5</sup> Chesterman (2009) har för subdisciplinen där den enskilde översättarens roll vid översättning, och dennes attityder och interaktion med den sociala och teknologiska omgivningen, fokuseras, lanserat termen *translator studies*, dvs. ”översättarvetenskap” – likaledes skulle man kunna tala om ”tolkvetenskap” för de nya etnografiskt inriktade ansatserna till avtäckning av enskilda tolkars roll vid tolkning; till denna subdisciplin kan föreliggande studie anses höra.

<sup>4</sup> I Finland dominerar vid skrivtolkning programmet Kitu, i Sverige Prototype.

<sup>5</sup> För en översikt över etnografiska översättningsstudier, se Flynn (2010); för en diskussion om översättning av ’kulturer’ ur etnografiskt perspektiv, se Wolf (2002).

### 3 Material och metod

Intervjuer med nio personer verksamma på skrivtolkningsområdet som jag genomförde under 2013–2014 utgör materialbasen för föreliggande studie. Sju av personerna var själva skrivtolkar, två administratörer (Maria och Åsa, den sistnämnda dock även skrivtolk). Intervjuerna gick oftast till så att vi via mejl kom överens om tid och plats för intervjun och jag nämnde då i övergripande drag att denna skulle handla om skrivtolkning, men några frågor eller annat material delgavs inte informanterna i förväg. Intervjuerna genomfördes på ”neutral mark”, vilket innebar att vi träffades på caféer eller i olika skolbyggnader där tolkarna för tillfället var verksamma. Alla intervjuerna genomfördes på svenska, och vid varje intervju närvarade endast informanten och jag. Jag försökte genomgående skapa en avspänd stämning genom att påtala att jag endast var nyfiken på skrivtolkning (utan att ha några personliga kopplingar till verksamheten, alltså varande en ”outsider”) och absolut inte sysslade med någon utvärdering eller liknande. Jag skrattade gärna tillsammans med informanterna, tolererade tystnad, och var överhuvudtaget mån om att intervjun skulle bli ett samtal av intresse för båda parter. Jag hade endast träffat en av informanterna i förväg (Maria). Samtliga informanter garanterades anonymitet, och samtliga samtyckte till att spelas in.

Intervjuerna kan sägas ha varit semistrukturerade på så sätt att jag utgick från olika temakomplex och ställde så öppna frågor som möjligt kring dessa – om hur de intervjuade kommit in på skrivtolkning, vad de tyckte om utbildningen, hur de såg på sina arbetsförhållanden, vad de såg som kännetecken för en bra skrivtolkning respektive skrivtolk, samt vilka de största problem de hade var för att kunna utföra arbetet som skrivtolk på ett bra sätt (se Bilaga för frågorna). Jag försökte därmed att växla mellan mer faktainriktade frågor och frågor som syftade till att få informanterna att delge sig av egna uppfattningar och erfarenheter. Jag försökte självfallet vara flexibel och anpassade vidare frågor till den information som de redan givit.

Både genomförandet av intervjuerna och redovisningen av desamma i kapitel 4 kan sägas vara kännetecknade av tillämpningen av olika etnografiska principer (Hale & Napier 2013). Några sådana är:

- att informanternas egna röster hörs
- att syftet med beskrivningen är att avtäckta vilka delade normer som råder angående uppfattningar på fältet
- att kontexten för citerade yttranden beskrivs väl
- att inga generaliseringar till andra individer eller grupper görs.

En ytterligare etnografisk princip som följdes i föreliggande studie var att göra så många intervjuer som behövdes för att en mättnad (*saturation*) skulle uppkomma, dvs. att svaren innehöll mindre och mindre utsagor som inte redan hade yttrats – detta var tydligt efter den nionde intervjun (jfr Hale & Napier 2013: 101).

Fem av informanterna var verksamma inom skrivtolkningsområdet i Finland och fyra i Sverige. Alla hade arbetat med skrivtolkning i minst några år, om än på olika sätt, och kan därmed anses vara etablerade på fältet. Alla använde vid egen skrivtolkning det ”vanliga” tangentbordet, qwerty. De enda uppgifter jag ger om informanterna är kön

(framgår ur deras fiktiva namn), och vilket land de var verksamma i; se ”Intervjuer” efter kapitel 5. Jag ger inga ytterligare uppgifter, vilket hänger ihop med att de är verksamma på ett fält som är mycket litet i både Finland och Sverige och att deras anonymitet lätt skulle röjas av fler uppgifter.

Inspelning skedde med en liten diktafon (alltså endast audiellt) som låg på bordet mellan oss, och i efterhand transkriberade jag de delar av intervjuerna som jag med tanke på föreliggande arbete såg som relevanta. Informanternas utsagor är i det följande adapterade för läsbarhetens skull, t.ex. genom införande av standardiserad interpunktion.

## 4 Analys

Kapitlet är indelat i sju avsnitt efter ett antal temakomplex som behandlades i intervjuerna, och kring vilka informanterna uttryckte sina attityder. I de första avsnitten behandlas informanternas syn på mer övergripande frågor, såsom t.ex. yrkesetik och kännetecknen för en bra skrivtolk, medan de senare avsnittens fokus ligger på informanternas syn på hur man bör agera i olika problematiska situationer, t.ex. vid snabba talare och snabb interaktion.

### 4.1 Om skrivtolkyrkets professionalisering

Skrivtolkning startade ungefär samtidigt i både Finland och Sverige, under sent 70-tal. I Sverige påbörjades vid den här tiden en mängd åtgärder för den vuxendöva gruppen, och bl.a. startade utbildning av skrivtolkar 1981 (Dahne 1998: 11). Maria nämnde dock en annan anledning till att skrivtolkning kom igång vid den här tiden:

- (1) Det var ju så att teckenspråket erkändes 1981 som de dövas modersmål och då hände det en massa saker på hela det här området. (Maria, administratör, Sverige)

I början var det naturligtvis inte ovanligt att anhöriga eller maskinskrivningskunniga, som t.ex. (läkar-)sekreterare, skrivtolkade utan utbildning. Beträffande yrkesidentiteten ansåg Åsa dock att det i Finland varit så att ”tolkar har de kallats hela tiden”, men att det var inom själva tolkkollektivet som det tidigare fanns motsättningar, främst på så sätt att

- (2) skrivtolkar tyckte att deras jobb inte uppskattades av teckenspråkstolkar, men det har förändrats, nu är det nära samarbete mellan de båda grupperna. Hela tiden har man tänkt att det är tolkning, ej sekreterarbete. (Åsa, administratör/skrivtolk, Finland)

Maria menade att i Sverige har skrivtolkar haft en undanskymd position i förhållande till teckenspråkstolkarna som ”haft en homogen grupp brukare” och ”ingår i dövföreningar”. Maria menade också att (utbildade) skrivtolkar ”haft ett enormt etiskt förhållningssätt, de skulle inte ens dricka kaffe med brukarna”, men att detta ändrats på senare år.

Åsas hävdande att skrivtolkar hela tiden varit yrkesmässigt förankrade i tolkvärlden kan kontrasteras med utvecklingen i andra länder, där skrivtolkningens ursprung går tillbaka till nedtecknandet av tal i domstolar (exempelvis s.k. *court reporting* i USA). Sådant ursprung har säkerligen påverkat benämningen av yrkesgruppen i flera länder; så kallas

t.ex. skrivtolkar i Storbritannien än idag *STT reporters*, och i USA används begreppet *CART, Computer Aided Real-Time Captioning*.

## 4.2 Om yrkesetiken och förhållandet till brukarna

Ovan omnämndes Marias uppfattning att skrivtolkar i Sverige haft ett mycket strikt etiskt förhållningssätt, och verkligen månat om distansen gentemot brukarna, men att detta senare ”luckrats upp”.<sup>6</sup> Några exempel på förhållningssätt idag (vid större möten för vuxendöva i Finland) gav Ulla uttryck för, där hon också visar var hennes gränser för involvering med brukarna går:

- (3) Jo, jag fikar, och köper lotter, fast jag vann så mycket (skratt), men jag skulle inte stanna kvar och dansa. (Ulla, skrivtolk, Finland)

Hon utvecklade sitt yrkesetiska resonemang genom att ta upp att det handlar om en interaktion där brukarnas förutsättningar och egna beteenden också är mycket viktiga:

- (4) Jag är själv kanske lite allergisk mot förmyndarskap. [...] Angående hur mycket man ska ”hjälpa” kunden..., det finns synskadade kunder också, och håller de på och trillar nerför trappor, då är det OK att säga till. [...] Äldre kunder, pensionärer, är jätteglada för hjälp och ibland är det tack vare den de kan vara med, behöver de hjälp med en resväska så bär jag den. Men inte lyfter jag väskor åt yngre, det vore skrattretande. (Ulla, skrivtolk, Finland)

Alma, med lång yrkeserfarenhet, uttryckte också en pragmatisk syn på förhållandet till brukarna, i mer principiella termer:

- (5) Jag tycker inte att man kan göra sig omöjlig bland brukarna. Man får ta det från fall till fall om de vill bjuda på fika, att man ska köpa lotter eller dylikt. Man måste vara medmänniska, men man kan inte släppa på distansen. (Alma, skrivtolk, Sverige)

Flera informanter konkluderade att det etiska har både en fram- och en baksida, Emma menade att

- (6) jo, man är varken assistent eller informationssamlare, man är bara tolk. Det är bra att det är avskalat, men synd också, det är både och. (Emma, skrivtolk, Finland)

## 4.3 Om vad som kännetecknar en bra skrivtolk

På min fråga om vad som kännetecknar en bra skrivtolk hade Åsa, som också deltagit i utbildning av skrivtolkar, ett fullödigt svar:

- (7) En bra skrivtolk är en som skriver snabbt och kan göra resuméer av vad som sägs och som sätter etiska reglerna och fungerar enligt dem, men också positiv och social, man måste känna den här gränsen. (Åsa, administratör/skrivtolk, Finland)

Med ”gränsen” menade Åsa antagligen distansen till brukarna. Per (skrivtolk, Sverige) var en av dem som framhävde betydelsen av att tolken är medveten om sin position i kommunikationssituationen, och både kan ”lyssna på meddelandet och hur det uttrycks”

---

<sup>6</sup> Den tidiga inställningen bör naturligtvis ses i ljuset av att det dessförinnan endast var ”amatörer” som skrivtolkade.

och samtidigt förutse ”hur det ska mottas”. Per såg detta med att vara en bra tolk som en kombination av ”personlig mognad, etiska ställningstaganden och hantverk” och tryckte på att skrivtolkning i grund och botten är ”ett hantverk, men det är alltid bra med teori för att förstå varför man gör som man gör”.

#### 4.4 Om de mest påfrestande tolkningarna

På frågan om vilka tolkningar som är mest påfrestande, så nämnde Emma snabba föreläsningar som det värsta:

- (8) Föreläsare kan ibland hålla sådan speed att det är väldigt svårt att hänga med och då blir nog texten lidande och det känns jobbigt. [...] Det går så snabbt att man missar så många poänger att det känns väldigt tokigt. Man får dåligt samvete för att man inte kunnat producera en bra produkt fast kunden på ett sätt betalar för det, inte själv, men nån står för fiolerna. (Emma, skrivtolk, Finland)

Carina vände sig däremot mot den enligt henne vanliga uppfattningen att det är snabba föreläsningar som alltid är ”värst”:

- (9) Vi har nog sagt många gånger om detta, vad är en krävande tolkning? Jag menar att en syjunta kan vara en mycket krävande tolkning i och med att folk talar i munnen på varandra och jättefort så det är inte alltid innehållet som gör att det är krävande, utan det kan vara hastigheten och att många pratar på en gång. (Carina, skrivtolk, Finland)

Hon hävdade också mer principiellt att interaktionen är det svåraste:

- (10) Interaktionen är svårast, värre för du ska rikta din uppmärksamhet först på den ena och så plötsligt på den andra och kanske på den tredje och så hinner inte den ena prata färdigt innan den andra börjar på sin sak. Det är lättare vid föreläsningar för då kan du komma in i det och man kanske hinner vänja sig lite vid talarstilen också. (Carina, skrivtolk, Finland)

Ulla var av samma uppfattning, dock lyfte hon fram att själva situationen också spelar in:

- (11) Svårast är det om det är flera svåra talare i samma möte. Möten där beslut tas har jag respekt för, om det ska röstas om något. Om alla babblar i mun på varann för de känner varann, då blir jag stressad. (Ulla, skrivtolk, Finland)

De skilda uppfattningarna här kan sannolikt ledas tillbaka till det faktum att skrivtolkning används i många olika situationer. Dels, som ovan omnämnts, i typiska konferenstolkningssituationer, där talare håller längre monologer i samband med konferenser, undervisning, kulturella evenemang m.m., dels i dialogtolknings-situationer, t.ex. läkarbesök och föreningsträffar. Som skrivtolk är det inte så ofta möjligt att specialisera sig på bara någon eller några sorters situationer.

#### 4.5 Om (strävan efter) att ”skriva allt”

Spörsmålet huruvida skrivtolkar ska (sträva efter att) ”skriva allt” under en tolkning har länge diskuterats flitigt på området (se diskussion i Norberg & Stachl-Peier u.u.). Bakgrunden är att skrivande på tangentbord som ovan omnämnts i många fall knappast kan ske i samma hastighet som tal produceras – detta gäller både vid snabba (före-

läsnings-)talare, och då det råder en snabb interaktion mellan många talare (vid t.ex. klubbträffar). Som Carina uttryckte det:

- (12) Vi skulle klara 9 000 tecken per halvtimme på utbildningen, men tal kan gå i 12 000. (Carina, skrivtolk, Finland)

Resultatet är att det i vissa fall kan hända att den framväxande texten på skärmen släpar efter betydligt, samt att innehåll ej kommer med i tolkningen. Frågan är då om skrivtolkar ändå ska eftersträva att ”skriva allt”, och om denna strävan ens är önskvärd ur ett läsbarhetsperspektiv.<sup>7</sup> I olika sammanhang där skrivtolkar vänder sig till utomstående – t.ex. på sina officiella hemsidor – hävdar man att man ”strävar efter att skriva allt” (se diskussion i Norberg, Stach-Peier och Tiittula u.u.), medan man i själva verket säkert är helt medvetna om att detta knappast alltid är möjligt. Detta är därmed en känslig fråga. Alma, med lång erfarenhet, hävdade att ”på utbildningen sa de skriv allt” och att många brukare i början sade att ”du ska skriva så mycket du kan”. Birgitta menade sig dock ha upplevt en stor förändring från brukarnas sida under sin långa bana som skrivtolk:

- (13) Jag vet ju att när jag började som tolk i början av 80-talet, då var det mer det här att man skulle skriva allt och man skulle skriva precis som talaren talade. [...] Nu hör jag mer: du behöver inte skriva allt. (Birgitta, skrivtolk, Sverige)

Hon menade att utvecklingen gått så att skrivtolkar

- (14) har mandat idag för att göra en **skrivtolkning**. Kanske inte förståelsen finns hos alla, men det är andra krav idag, man förstår att det är en tolkning. (Birgitta, skrivtolk, Sverige)

Dock var det flera informanter som menade att ”skriva allt”-idealet lever kvar på många håll, och kan vara källa till stor irritation bland tolkar som inte omfattar det. Fanny uttryckte det så här:

- (15) Det finns den här skolan, speciellt bland finska tolkar, att man skriver rubbet. Det kan göra mig galen, man säger *öh* vet du och så skriver han *öh*. (Fanny, skrivtolk, Finland)

Åsa påpekade att idealet också lever kvar hos en hel del kunder:

- (16) Jo, det finns många här i Finland som kräver att allt skrivs, särskilt när de själva talar, då tittar de på skärmen och säger ”nej jag sa det så här...”. (Åsa, administratör/skrivtolk, Finland)

Flera informanter, däribland Ulla, menade att brukarnas inställning ibland uttrycks på följande sätt:

- (17) En del kunder säger ”censurera inte, skriv allt”. (Ulla, skrivtolk, Finland)

Inställningen hänger förstås, inte minst historiskt, ihop med en vilja från hörselskadades sida att slippa förmyndarskap och torde vara gemensam för många tolkanvändare inom olika tolkningsformer som inte förstår den andra parten (i skrivtolkningens fall eventuellt accentuerad av det faktum att det här rör sig om en grupp, vuxendöva, som tidig-

---

<sup>7</sup> T.ex. heter det i det även bland skrivtolkar i Sverige välkända dokumentet *God tolksed. Vägledning för auktoriserade tolkar* (som riktar sig till tolkar mellan olika talade språk) utan vidare problematisering: ”En tolk ska på det andra språket återge all information som lämnas.” (2011: 4)



are förstått den andra parten, och som också utifrån läpprörelser kan bilda sig en uppfattning om vad/hur mycket som sägs).

Ett dilemma för skrivtolkar som hänger ihop med frågan om att skriva ”allt”, är också den ifall man bör rätta i sin text eller inte. De flesta informanter sade sig titta på skärmen medan de skrev, och därmed har de principiellt möjlighet att ändra i den också – men gör de det kommer de ofrånkomligen än längre ifrån ett ”skriva-allt-ideal”, eftersom det att ändra i texten kan ta förhållandevis lång tid. Ulla menade att hon var ”en som rättade på kursen”, men att hon ändrat sig och numer inte gör det i lika hög grad, även om hon tillade: ”de hemska felet vill man ha bort direkt, en gång skrev jag fjällröv”. Intressant nog menade hon också att kunderna har stort överseende med felslag: ”jo, kunder säger *ändra inte*”.

I andra typer av tolkning, t.ex. konferenstolkning, har debatten om möjligheten/önskvärdheten av ett hundra procentigt återgivande tillhört ett tidigare utvecklingskede som nu verkar vara övervunnet, medan den inom skrivtolkningsområdet i Finland och Sverige, med en 30-årig historia i båda länderna, tycks leva vidare. Ett annat tolkningsområde där frågan också debatterats med viss frenesi är inom rättstolkningen. I t.ex. USA sköttes detta med stenotype-maskiner utformade för verklig snabbskrivning, men, som t.ex. Mikkelsen (1999) hävdar, har man därvid inte haft funktion och läsbarhet i fokus. Kontakttolkningssituationer där det dock är väldigt viktigt att så mycket som möjligt kommer med omfattar t.ex. intervjuer med mycket traumatiserade flyktingar (se dokumentet *Recommendations for Improving Asylum Interviews* 2009) och terapeutiska sammanhang där osammanhängande utsagor från en klient kan avslöja mycket om dennes psyke.

#### 4.6 Om att komprimera

Är det inte möjligt att ”skriva allt”, så blir *komprimering*, alternativt *redigering* eller *kondensering*, av innehållet centralt för att ge den tolkade texten en hög läsbarhet. Jag hade stött på skilda benämningar för detta och frågade mina informanter om deras termval. Birgitta (i Sverige) sade att ”vi säger redigering, textredigering”, medan Ulla (i Finland) sade att

- (18) på kursen sa vi komprimera, lämna bort; kondensera var vackert! [jag hade frågat om ordet användes] redigera säger kunder då är nästa steg censurera. (Ulla, skrivtolk, Finland)

Maria med stor erfarenhet av tolkningsvärlden menade:

- (19) Hur mycket man ska redigera är känsligt, ett hett ämne i skrivtolkning. (Maria, administratör, Sverige)

Åsa menade att problemet inte ligger i tolkars inställning, utan i de tekniska förutsättningarna:

- (20) Tolkar vill aldrig censurera nånting, men vi hinner inte, så vi försöker förmedla det viktigaste, som vi hinner. (Åsa, administratör/skrivtolk, Finland)

Hon ville också framhäva skrivtolkars goda intentioner:

- (21) De förändrar inte innehållet, försöker i alla fall säga det på det sätt talaren säger, men vi är tvungna att förkorta. (Åsa, administratör/skrivtolk, Finland)

Ulla uttryckte i sin inställning till detta något av sin självbild som skrivtolk: ”jo jag är nog en redigerare”, men hon kompletterade detta med en viss kritik av kundernas oförståelse för de bistra villkoren vid skrivtolkning:

- (22) De ser på läpparna [...] och säger ”nu skriver du inte vad de säger”. (Ulla, skrivtolk, Finland)

På min fråga om hur hon gör vid snabba talare sade Carina, liksom flera andra, att ”då måste man komprimera”. Det modala hjälp verbet *måste* användes återkommande av informanterna, framhävande att detta inte är något de gör av egen vilja. Carina menade att komprimering är ett resultat av ”processande” och hon (som även tolkar på engelska och finska) ansåg att hon gör detta bäst på svenska, sitt starkaste språk:

- (23) Jag kan inte ha så stora informationssjok i huvudet när jag lyssnar på finska, det är kortare avsnitt som jag klarar av. Man kan lyssna kanske på flera meningar på svenska och sen skriver man ut det kortare, alltså processar det bättre. (Carina, skrivtolk, Finland)

Här kan dock inskjutas att hon påpekade att även finskan har sina fördelar:

- (24) På ett sätt är finskan lätt att skriva för det är mycket dubbelvokaler och konsonanter, mekaniskt är det inte svårt att skriva finska. Mycket ää öö, man behöver ej hoppa så långt med fingrarna. [...] Svenskan är lite krångligare att skriva än finskan, för vi har mer bokstäver och besvärligare bokstavskombinationer. (Carina, skrivtolk, Finland)

Flera gav exempel från eget komprimerande; Fanny sade t.ex. att ”igår var det en som sa *kommer ihåg* men jag skrev *minns*, det tjänar man många bokstäver på”. Fanny menade också att det bästa vore om man som tolk ”både kunde komprimera effektivt och skriva jättesnabbt”.

Flera menade också att en effektiv form av komprimering kan vara att ”vänta med att skriva” när en ny samtalstur startar. Birgitta sade att

- (25) om det är en talare som pratar i halva meningar, så kan man börja att skriva så, men en av strategierna är att vänta in, se, vart tar det vägen nu. Vi ska skriva som folk talar men det är en tolkning vi gör. (Birgitta, skrivtolk, Sverige)

Även Ulla menade att vänta är viktigt:

- (26) Ofta väntar jag med att börja skriva tills det ord jag uppfattar blir det viktigaste i meningen kommer. Om det är en sån där trasslare, då får jag bort upprepningarna. Blir det av tvång utelämnade saker skriver jag tre streck, det är det officiella för att något är borttaget. (Ulla, skrivtolk, Finland)

Sammanfattningsvis såg alla informanter komprimering som en central del av yrkesutövningen.

#### 4.7 Om att avbryta talare

Synen på när det är legitimt att avbryta talare kan säga något om skrivtolkars självbild, i så måtto att det aktualiserar frågan om skrivtolkens ansvar för samordningen av kommunikationen/samtalet. Alla var eniga om att det vid större föreläsningar där man har en brukare som sitter tillsammans med många hörande åhörare knappast finns möjlighet att avbryta talaren. Som t.ex. Ulla uttryckte det:

- (27) Man kan inte avbryta om det är en kund bland 30-40 andra, någon gång kan man avbryta men inte fler. (Ulla, skrivtolk, Finland)

Däremot var det för alla självklart att avbryta talaren i andra fall, t.ex. vid läkarbesök. Vid 5-6 brukare hävdade vissa att då ”beror det på situationen om man avbryter eller inte”. Naturligtvis krävs det en viss självsäkerhet för att våga intervensera, eftersom det kan ses av övriga närvarande som att man medger att man inte har tillräckligt hög kompetens. Informanterna här var emellertid alla erfarna och hade säkert internaliserat normen att medge ”fel” för att förhindra något värre.

Man skulle förstås också kunna tänka sig att man bad talare att genomgående tala långsammare (för att slippa avbrott), men Ulla hade en mycket realistisk, för att inte säga cynisk, uppfattning om meningen med detta:

- (28) I en paus kan jag säga till, men de minns att de ska tala långsammare i två minuter. De flesta har ju sitt sätt att tala. (Ulla, skrivtolk, Finland)

Ett mål med att avbryta talare i en dialogtolkningssituation kan självfallet vara att underlätta för den andra parten att komma in i samtalet. Jag frågade därför om man såg det som sin roll att hjälpa kunder att komma in i samtal. Här skilde sig svaren något åt, Ulla menade:

- (29) Jo, ser som min roll att hjälpa kunden komma in i diskussionen. (Ulla, skrivtolk, Finland)

Medan Almas åsikt var något mer tolketiskt strikt:

- (30) Det är brukarens ansvar. Men jag säger ”vänta”, jag ska ju möjliggöra kommunikation. (Alma, skrivtolk, Sverige)

Om det är pga. tolkens skrivhastighet eller brukarens läshastighet, eller en kombination av båda, som talaren ska vänta, angavs inte här, och det kan förmodligen även i konkreta tolkningssituationer förbli så.

#### 5 Diskussion

Syftet med intervjuerna var att få en inblick i hur de nio informanterna såg på sitt yrke, sina uppgifter inom det, vad de får/kan/måste göra, när det t.ex. handlar om att ”skriva allt” eller avbryta snabba talare. Den officiella bilden som ges av skrivtolkning i texter som riktar sig till utomstående, t.ex. via hemsidor, kunde nyanseras med hjälp av studien. Att ett hundraprocentigt återgivande av tal i skrift knappast är vare sig möjligt eller direkt eftersträvt var alla intervjuade eniga om. En viss uppgivenhet över att

andra parter i tolkningssituationen enligt dem har svårt att förstå dessa villkor kunde skönjas.

Aktörerna på skrivtolkningsfältet var i själva verket samstämmiga om mycket. Man ser snabb interaktion och snabba talare som de största problemen för att kunna utföra ett högkvalitativt arbete. Man var enig om att en rad strategier måste tillämpas för att lösa detta problem, och man nämnde ett antal strategier man själva tillämpar. Att man uttryckte att man kunde använda sig av olika strategier i olika sammanhang kan man se som ett uttryck för att en professionalisering ägt rum inom yrkeskåren.

De inofficiella normer som kom till uttryck enligt ovanstående kan också jämföras med rådande officiella tolkningsnormer. Som omnämndes ovan innehåller det i Sverige välkända dokumentet *God tolksed. Vägledning för auktoriserade tolkar* (2011) en mängd rekommendationer som behandlas på alla tolkutbildningar, även skrivtolkutbildningen. Uppenbart var att informanternas attityder skilde sig från vissa av de regler som uppställs där. Det hävdas t.ex. i *God tolksed* att ”all” information som lämnas ska återges (”på det andra språket”), vilket, som vi sett, inte alltid är realistiskt tillämpligt för skrivtolkning (och vilket det för övrigt inte alltid är för tolkning mellan talade språk heller).

Man kan kanske hävda att skrivtolkar (liksom andra tolkkategorier) istället navigerar bland officiella normer, och utbildar egna där så är påkallat, t.ex. vid avbrottsproblematiken. Man skulle kunna hävda att skillnaderna mellan talets och skriftens medium och hastighet, och skrivtolkars förutsättningar med de tangentbord som står dem till buds, gör att tolkningsetiska dilemman här ses på ett ganska likartat sätt som vid andra former av tolkning.

Föreliggande studie bör självfallet kompletteras med en kartläggning också av de attityder om skrivtolkning som andra aktörer på fältet omfattar: i första hand de hörselhandikappade brukarna, men även hörande skrivtolkanvändare, t.ex. läkare och lärare. Att jämföra deras åsikter, förväntningar, och uppfattningar om vad som t.ex. utgör en bra skrivtolk och en bra skrivtolkning med informanternas i den här studien skulle kunna ge intressanta resultat. Samtidigt vore det förstås också intressant att jämföra informanternas attityder som de kom till uttryck i denna intervjustudie med deras praktik, för att undersöka i vilken grad de omsätts där.<sup>8</sup>

## Intervjuer

Alma, skrivtolk, Sverige, 130222  
Birgitta, skrivtolk, Sverige, 140221  
Carina, skrivtolk, Finland, 140415  
Emma, skrivtolk, Finland, 140325  
Fanny, skrivtolk, Finland, 140319  
Maria, administratör, Sverige, 140317  
Per, skrivtolk, Sverige, 140630

---

<sup>8</sup> Jag önskar tacka Ursula Stachl-Peier för viktiga synpunkter på tidigare versioner av denna artikel.

Ulla, skrivtolk, Finland, 140326  
Åsa, administratör/skrivtolk, Finland, 140526

## Litteraturförteckning

Angelelli, Claudia 2000. Interpretation as a Communicative Event: A Look through Hymes' Lenses. *Meta* 45:4, 580–592.

Chesterman, Andrew 2009. The Name and Nature of Translator Studies. *Hermes – Journal of Language and Communication Studies* 42, 13–21.

Dahne, Ulf 1998. *Utbildningar i vuxendövtolkning vid Strömbäcks folkhögskola 1988–1998. En dokumentation av erfarenheter och förändringar*. Tolk- och översättarinstitutet vid Stockholms universitet.

Flynn, Peter 2007. Exploring literary translation practice. A focus on ethos. *Target* 19:1, 21–44.

Flynn, Peter 2010. Ethnographic approaches. I: Yves Gambier & Luc van Doorslaer (red.) *Handbook of Translation Studies*, vol. 1. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 116–119.

*God tolksed. Vägledning för auktoriserade tolkar*. 2011. Kammarkollegiet. Tillgänglig på: [http://www.kammarkollegiet.se/sites/default/files/god\\_tolksed.pdf](http://www.kammarkollegiet.se/sites/default/files/god_tolksed.pdf)

Hale, Sandra & Jemina Napier 2013. *Research Methods in Interpreting*. London et al.: Bloomsbury.

Inghilleri, Moira 2003. Habitus, field and discourse: Interpreting as a socially-situated activity. *Target* 15:2, 243–268.

Koskinen, Kaisa 2008. *Translating Institutions. An Ethnographic Study of EU Translation*. Manchester & Kinderhook: St. Jerome.

Mikkelsen, Holly 1999. Verbatim Interpretation: an Oxymoron. Opublicerad artikel. Tillgänglig på <http://www.acebo.com/papers/VERBATIM.HTM>.

Norberg, Ulf & Ursula Stachl-Peier u.u. Quality in print interpreting. A study of condensation strategies.

Norberg, Ulf, Ursula Stachl-Peier & Liisa Tiittula u.u. Speech-to-text interpreting in Finland, Sweden and Austria.

*Nysam*. 2014. *Nyckeltal 2013. Rapport – Tolkcentraler*. Helseplan Nysam.

Prunč, Erich 1997. Translationskultur (Versuch einer konstruktiven Kritik des translatorischen Handelns). *TEXTconTEXT* 11, 99–127.

Pym, Anthony 2009. On omission in simultaneous interpreting: Risk analysis of a hidden effort. I: Gyde Hansen et al. (red.) *Efforts and Models in Interpreting and Translation Research. A Tribute to Daniel Gile*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 83–105.

*Recommendations for Improving Asylum Interviews*. 2009. Helsingfors. Tillgänglig på: [http://www.pakolaisneuvonta.fi/files/PAN\\_suositus\\_esite\\_eng\\_29072009.pdf](http://www.pakolaisneuvonta.fi/files/PAN_suositus_esite_eng_29072009.pdf) [läst den 14 september 2014].

Stachl-Peier, Ursula 2011. *Hänsynsfulla lärare och självständiga studenter – bilder och självbilder*. Uppsats vid Uppsala universitet. Tillgänglig på: [http://skolforum.antro.uu.se/digitalAssets/101/101211\\_3sjalvstandigastudenter.pdf](http://skolforum.antro.uu.se/digitalAssets/101/101211_3sjalvstandigastudenter.pdf) [läst den 14 september 2014].

Tiittula, Liisa 2006. Schriftdolmetschen – Mündlichkeit im schriftlichen Gewand. I: Mickael Suominen et al. (red.) *A Man of Measure. Festschrift in Honour of Fred Karlsson on his 60th Birthday*. A special supplement to *SKY Journal of Linguistics*, vol. 19, 481–488.

Wolf, Michaela 2002. Culture as Translation – and Beyond. Ethnographic Models of Representation in Translation Studies. I: Theo Hermans (red.) *Crosscultural Transgressions. Research Models in Translation Studies II: Historical and Ideological Issues*. Manchester & Northampton: St. Jerome, 180–192.

### **Presentation av författaren och kontaktuppgifter**

Författaren är universitetslektor i tolkning och översättning vid Tolk- och översättarinstitutet, Institutionen för svenska och flerspråkighet, Stockholms universitet. Hans forskningsintressen innefattar förutom skritolkning även översättningsdidaktik, översättning av barnlitteratur samt översättning mellan närliggande språk.

E-post: [ulf.norberg\(at\)su.se](mailto:ulf.norberg(at)su.se)

**Bilaga: Frågor som ställdes till informanterna**

(Alla frågor ställdes inte till alla informanter, och inte heller alltid i samma ordning som nedan.)

Hur kom du in på skrivtolkning?

Vad tyckte du om utbildningen?

Hur ser din arbetssituation ut?

Vilka är de största svårigheterna du möter för att kunna göra ett bra jobb som skrivtolk?

Vilka är de mest krävande tolkningarna?

Hur gör du vid snabba talare?

Vad tycker du om det skrivprogram du använder?

Vad kännetecknar en bra skrivtolkning enligt dig?

Vad kännetecknar en bra skrivtolk enligt dig?